

УДК 37.091.33-028.22

С. Левківська,
спеціалістка вищої категорії,
вчителька української мови та літератури,
Першотравневий ліцей Гладковицької сільської ради
Коростенського району
e-mail: lsp130475@gmail.com

Візуалізація: від теорії до практичного застосування

Візуалізація в освітньому процесі нині стала звичною справою та вимогою сьогодення. Освітні реформи дають поштовх для вдосконалення. Якщо згадати освітні моменти, які були з десятирок років тому, то процес візуалізації зводився до елементарних схем, малюнків, графічних зображень чи фрагментів кінофільмів та мультфільмів тощо.

Візуалізація – це створення та представлення графічного образу текстової чи іншої інформації, що робить її наочною, а отже, зручною для аналізу та осмислення. Існує багато різних типів візуальних ефектів, які можна використовувати в роботі, зокрема і з дітьми з особливими освітніми потребами. Всі вони є простими, чіткими та мають конкретну мету [1].

Візуалізація сприяє запам'ятовуванню, активує уяву, створює відчуття причетності, практикує системний підхід та ефективно залучає до роботи.

Це потужний інструмент, який може допомогти досягти цілей, покращити знання та розширити можливості. Завдяки цій техніці можна використовувати силу уяви, щоб створити чіткий образ бажаного результату, що в свою чергу може мотивувати до дії та збільшити шанси на успіх. Вона допомагає розвивати компетентності дітей. Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2: 12].

З огляду на події останніх років в Україні, з'явився термін «травми» української освіти, в рамках якого мова йде не лише про проблеми в освітянських реформах, інфраструктурних питаннях, облаштуванні укриттів, а й про навчання в онлайн-режимі, емоційне виснаження вчителів та небажання дітей навчатися. Тож в освітян з'явилося багато нових викликів. Попри різні технічні проблеми, що виникли під час COVID-19 та повномасштабного вторгнення, вчителі досить швидко подолали ці перешкоди та перелаштувались у дистанційний формат викладання дисциплін, але діти, які у цей період були позбавлені живого спілкування, почали втрачати інтерес до навчання та проводити більше часу в соціальних мережах. Тому питання візуалізації на

уроках, яке до цього ширше використовувалось у початковій школі, почали активно застосовувати у роботі зі старшими дітьми.

Перевагами візуалізації є аналіз великого набору інформації зі складною структурою, зменшення інформаційного перевантаження, виділення взаємозв'язків і відносин, що містяться в інформації, акцентування уваги на певних аспектах, однозначність та ясність.

Зараз багато говорять про навички майбутнього, адже з'являються нові професії, розвивається штучний інтелект, діти багато часу проводять в інтернеті та зовсім мало за книгами. Тому вчителям слід аналізувати інтереси учнів, розуміти, що їх значно більше цікавить манга, аніме, фентезі, комп'ютерні ігри тощо, ніж твори української літератури, та використовувати на уроках такі техніки візуалізації матеріалу, які допоможуть осучаснити навчальний процес. Чим цікавіше школярам буде на уроці, тим більше вони зможуть засвоїти матеріалу.

Візуалізація допомагає розвивати м'які навички, або *soft skills*. Ці навички стають важливими в сучасному світі, адже вони дозволяють людям бути більш гнучкими, адаптивними та конкурентоспроможними. Роботодавці цінують кандидатів, які володіють не лише технічними знаннями, але й м'якими навичками, адже вони знають, що саме ці якості роблять людей успішними. Розвиток у дітей таких навичок – це інвестиція в особистість та її майбутнє.

Серед основних навичок виділяють: комунікабельність, креативність, вміння планувати, структурувати/систематизувати інформацію, розвивати асоціативне та критичне мислення, творчий підхід, пошук причинно-наслідкових зв'язків, роботу на перспективу тощо.

Стрімкий розвиток світу визначає основні особливості сучасної комунікації, серед яких, на думку дослідників, зокрема А. Каїро, важливу роль відіграє візуальний контент. Основна мета візуалізації – вдосконалення процесу сприйняття інформації, пояснення складної інформації простими та зрозумілими образами, передача даних у невеликому повідомленні, яке виглядає цікавіше і легше засвоюється, ніж суцільний текст. Тому завдання сучасного вчителя не просто дати такі знання, а навчити дітей виокремлювати найголовніше.

На думку Андреаса Шляйхера, засновника PISA і DoСЕН, учитель майбутнього – це не той, хто дає знання, а той, хто здатен бути наставником, ментором, коучем [3]. Він спрямовує учнів, показує різні приклади та заохочує навчатись, критично мислити, аналізувати, розвиває цікавість, вміння працювати в колективі, фільтрувати інформацію та не піддаватись маніпуляціям. Ці та інші вміння допомагає розвивати візуалізація. Існує багато різних технік візуалізації, кожна з яких має свої особливості та переваги.

Світ науки та техніки активно розвивається, з кожним днем зростає кількість інформації. Отже, збільшується і обсяг навчального матеріалу, який учні мають засвоїти. Тому завдання педагога – максимально оптимізувати і структурувати новий матеріал, зробити його більш наочним і зрозумілим. Саме ці завдання вирішують інтелект-карти, або ментальні карти – це

інструмент візуалізації, який використовується для структурування думок, ідей та інформації. Їх можна створити за допомогою паперу та маркерів або ж комп'ютера.

Для аналізу персонажа можна запропонувати дітям створити «Мапу ідентичності» героя твору, де в центрі розмістити самого героя, а навколо нього тези: як він виглядає, чим займається, важливі події його життя тощо, тобто ту інформацію, яка є найважливішою. Великою популярністю стали користуватись діаграми зв'язків, візуальні конспекти та графічні органайзери [5]. Вони можуть мати різні варіанти, бути зробленими на розсуд учителя. Це картки, де крім назви потрібно вписати тему, ідею твору, героїв, ключові питання, конфлікти, рефлексію, або, скажімо, записати питання, думки, враження, які виникли до читання твору, під час читання чи після його прочитання.

Серед інструментів візуалізації чинне місце займають діаграми. Зокрема, коло Вена, яке допомагає знайти та проаналізувати спільні й відмінні риси персонажів чи твори загалом. Можна додати третє коло, де діти запишуть інформацію про себе.

Технік візуалізації, якими нині послуговуються вчителі, є безліч. Все залежить від бажання, знань та вмінь учителя. Це інтерактивні стрічки часу, меми (інтернет-меми), різні види кодування, кластери, гіфки, лепбуки, виготовлення альбомів за допомогою скаббукінгу, створення буклетів, презентацій, проєктів, буктрейлерів, відеороликів тощо.

Деяко новою технікою у порівнянні з іншими є кроссенс. Це асоціативна головоломка, сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу та засіб розвитку логічного та творчого мислення особистості. Щоб розв'язати кроссенс, необхідно встановити будь-які асоціації між сусідніми зображеннями.

Цікавою технікою візуалізації є хмара слів – це візуальне подання списку слів. Використовувати «хмари слів» можна на всіх етапах роботи під час уроку. Можливості використання хмари слів у навчанні пов'язані з тим, що в хмару можна записати тему уроку, вона може виступати в якості опорного конспекту, можна провести творчу роботу, використовуючи якомога більше слів із хмари, перетворити нудний текст у цікаву головоломку; написати зашифровану листівку героєві твору чи письменнику, зробити «хмарку» підказок до художнього твору чи оглядової теми, повторити основні поняття теми, що вивчається, можна відновити сюжет твору чи впізнати твір за текстом тощо. Сервісів для створення хмари слів досить багато. Вона містить в собі як візуальну інформацію (наприклад, форма хмари), так і смислове навантаження – сам текст. Багатофункціональний англомовний сервіс для створення хмар слів – WordArt, WordClous.

Візуалізацію на уроках мови та літератури варто використовувати і тоді, коли у текстах зустрічаються слова, значення яких дітям не відомі або ж вони їх плутають (наприклад, пароніми чи омоніми). Школярі можуть зобразити схематичний малюнок, щоб запам'ятати [6; 7]. Для цього їм не потрібно мати

художні навички, а використати елементи скрайбінгу. Науковці доводять, що більшість сьгоднішніх дітей є візуалами, тому такі завдання дають змогу краще запам'ятати матеріал, переключитись на інший вид роботи.

У зв'язку з небажанням дітей багато писати, у школі активно почали використовувати скрайбінг. Перевагою його є те, що з його допомогою учні можуть коротко занотувати сюжет чи інші потрібні моменти твору, не витрачаючи на це велику кількість часу. Скрайбінг – це технологія візуалізації, яка забезпечує відображення ключових моментів змісту навчального матеріалу шляхом використання простих графічних елементів (малюнків, піктограм, символів, слів, схем, діаграм). Існує три основні способи скрайбінгу: живе малювання, аплікація та відеоскрайбінг. Перевагами його є яскравість, лаконічність, інформативність та креативність. Ресурсами для створення, зокрема, відеоскрайбінгу є VideoScribe, PowToon, Sparcol.

Окрім того, сьгодні дітей дуже захоплюють комікси, тому їх можна використати як окремий вид роботи на уроці чи вдома. Яскраві візуальні образи та захопливі сюжети коміксів можуть зробити навчання набагато цікавішим для учнів. Вони допомагають краще зрозуміти складні теми, візуалізуючи інформацію та розбиваючи її на зручні для розуміння частини. Комікси можуть допомогти учням розвинути емпатію та вміння побачити світ з точки зору інших людей. Цей вид роботи можна використовуватися для того, щоб допомогти учням розвинути навички критичного мислення, заохочуючи їх аналізувати інформацію, ставити під сумнів припущення та формувати власні думки. Ресурсом для створення коміксів може стати Toony Tool.

Сьгоднішні реалії життя, різні конкурсні завдання спрямовують дітей до знайомства з різними напрямками мистецтва. Тому завдання вчителя на уроках мови та літератури прямо чи опосередковано залучати учнів до роботи з творами мистецтва, вчити візуалізувати побачене чи почуте. Сучасні діти все нотують у смартфони. Тому за допомогою селфі можуть знайти інших учасників навчального процесу з цікавими пам'ятками архітектури, визначними місцями України та інших країн, з відомими постатями, якщо трапляється така нагода. Таким чином, здобувачі освіти вчать бачити світ довкола, а не лише віртуальний.

Дитина має навчитись відстоювати власні кордони, не боятись заперечувати, навіть якщо це приносить їй незручності, мати власну думку, якщо навіть вона відрізняється від думки інших. Тому на уроках мови дітям варто давати, до прикладу, описувати фото із зображеннями з реального життя, а не з підручника: представників молодіжних субкультур, людину з татуванням, з незвичною зачіскою чи цікаво одягнуту. Креативність учнів є здебільшого не результатом роботи, а процесом навчання. Виконання іноді доречних завдань за зразком не дозволяє дітям проявити свою творчість. Тож потрібно давати учням пофантазувати, проявити себе з допомогою чогось нового, іншого.

Протягом життя та навчання наші вихованці беруть участь у різних акціях, квестах, майстер-класах тощо та, як правило, фотографують процеси

й результати. Ці фото є гарною базою для опису проблем забруднення довкілля, збереження водних ресурсів чи вирубування лісів тощо у формі есе, творів, буклетів, проєктів, презентацій. А ще на основі цих матеріалів можна створити мапу місцевих проблем, тобто своєрідну візуалізацію екологічних проблем конкретної громади. Такі завдання спрямовані на розвиток творчих здібностей, уміння аргументувати та доводити власну думку, конструювати перебіг подій по-своєму, давати оцінку життєвим явищам, вміти визнавати та виправляти власні помилки.

Тому головне завдання вчителя – не лише самому працювати з візуалізацією, а якомога частіше залучати до неї учнів, її варто використовувати не заради самої візуалізації, а з конкретною метою. А мета – це планування уроку, відтворення (повторення) матеріалу, відзначення прогресу учнів, побудова цілісної картинки, відтворення причинно-наслідкових зв'язків з метою порівняння, зіставлення, структурування чи систематизації знань.

Візуалізація – це не магія, але потужний інструмент, який може допомогти змінити життя на краще. Ці техніки варто застосовувати і переконатися в їх ефективності.

Візуалізація може допомогти досягти будь-якої мети, якщо її використовувати правильно.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja. Київ : Літера ЛТД, 2018.
3. Інтерв'ю з міністром освіти Лісовим – дистанційна освіта, укриття та навчання в окупації. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YQdNasrIJD4>.
4. Шляйхер А. М'які навички 20-го століття стали твердими навичками 21-го. URL: <https://osvitoria.media/experience/andreas-shlyajher-m-yaki-navychky-20-stolittya-staly-tverdym-y-navychkamy-21/>
5. Візуалізація як інструмент ефективного залучення учнів на уроках мови та літератури. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EMCEPhS24XQ>.
6. Бардакова Ю. Є. Уживаймо влучно, або як уникнути найпоширеніших помилок. Харків : Основа, 2021.
7. Авраменко О. 100 експрес-уроків української. Київ : Книгоглав, 2022.
8. Вікінг Р. Мистецтво створювати щасливі спогади. КДС, 2020.
9. Демідов В. Д. Як ми бачимо та що ми бачимо. Запоріжжя, 2017.